

Emelt érettségi témakörök 2022. 18. tétel

- a) Témakör: Színház és dráma
 b) Téma: **Henrik Ibsen**
 c) 18 tétel. Az ibseni dramaturgia jellemzői, az analitikus szerkesztésmód érvényesülése Ibsen Nóra (Babaszoba) című drámájában

Idézet

„Nórával a korszellem tört be a színpadra, mégpedig igen hatásosan. Ibsen szétszaggatja azokat a rózsaszín illúziókat, amelyekbe az irodalom a tűrő, erényes nőt beöltöztette, és felvillantja fejlődésének távlatait. Világnézeti és művészeti bátorságát akkor méltányoljuk csak igazán, ha összehasonlítjuk a század íróinak nőábrázolásával. A feleség erkölcsi nagysága általában abban mutatkozik meg, hogy a rossz vagy éppenséggel szörnyű házasságot is türelemmel viseli. {...} Nóra akkor válik emberré, amikor kiszabadítja magát házasságából: a "játékos mókuska" szemünk láttára alakul át. Talán ebben a hirtelen, de meggyőző fordulatban, ebben a drámai átlényegülésben találjuk meg leginkább a darab elevenségének, varázsának titkát.” forrás: Dániel Anna: A felszíntől a mélyig Elérhető: <https://mek.oszk.hu/08700/08790/08790.htm>
 Letöltés ideje: 2021. 12. 27.

Henrik Ibsen (19. század végi norvég drámaíró)

- Rómában élt, itt és Németországban lett sikere
- módszere: hétköznapi, realista környezetben mutat be egyéni és társadalmi problémákat
- Nóra című darabját a női egyenjogúság úttörőjeként emlegetik Flaubert Bovarynéja és Tolsztoj Anna Kareninája mellett

A Nóra cselekménye (1879)*Szereplők:*

- Torvald Helmer – ügyvéd
- Nóra – a felesége
- Helmer három gyermeke
- Rank doktor – a család barátja
- Lindéné – Nóra barátnője
- Krogstas – ügyvéd
- Annae Marie – dajka Helmeréknél, Helén – szobalány

Egy norvég városkában Nóra látszólag boldogan él férjével három gyermekével. Karácsony napján megjelenik Krogstad, a lecsúszott jogász, aki megszarolja. Évekkel azelőtt ugyanis, amikor férje nagybeteg volt, s az orvos utazást javasolt, Nóra titokban az ő segítségével szerzett pénzt az útra, s a váltóra már halott apja aláírását hamisította. Krogstad arra kéri, érje el férjénél, a frissen kinevezett bankigazgatónál, hogy ne bocsássa el (egy régi hamisítási ügy miatt), különben mindent megír neki, és felfedi tettét. Nóra képtelen irányítani az eseményeket. Nem tudja a teljes helyzetet feltárni férje előtt. Azt szeretné, ha férje úgy tartaná meg Krogstadot az állásában, hogy ennek okát ne kelljen megmagyarázni. Helmer azonban hajthatatlan. Amikor kiderül Nóra tette, Helmer elválna tőle, számára ugyanis mindennél fontosabb a becsület látszatának a fenntartása. Végül megmenthetnék a helyzetet, hiszen Krogstad visszaküldi az adóslevelet, ekkor azonban már Nóra fordít házat és elhagyja férje házat.

Kitekintés Ibsen többi drámájára (mindenütt átlagemberekről ír és nem hőszokról)

- Solness építőmester: a férj és a feleség hűvös viszonyának oka ikergyermekeik halála
- A vadkacsa: az öreg Ekdal és az öreg Werle családjainak látszólagos jó viszonya mögött zavaros üzleti és szerelmi ügyek konfliktusa feszül: A rossz üzlet következményeit Ekdal nyögi, ráadásul Werle régi szeretőjét, Ginát is hozzáadta.

Az ibseni analitikus dráma dramaturgiája

- ókori előzmény: mitológiai alapok, Szophoklész: Oidipusz király
- Csehovhoz hasonlóan a dráma műfajának megújítója
- modern polgári dráma
- analitikus szerkesztésmód: olyan konfliktust dolgoz fel, amelynek gyökere a múltban van
- a drámai konfliktusok oka, hogy ezek a dolgok lassanként kiderülnek. Pl:
- évekkel ezelőtt Krogstad kölcsönadott Nórának, Nóra pedig aláhamisította apja aláírását
- Krisztina és Krogstad között viszony volt
- Rank doktor hosszú ideje szerelmes Nórába
- Talán Helmer van a leginkább belesüppedve élethazugságaiba: az erkölcsös ember, az okos ember, az irányító szerepbe
- kétszintű párbeszéd: látszólag közömbös téma a felszínen, de a mélyben – konnotációk, eltérő pragmatikai értékek, kommunikációs játszmák – sorsszerű, hogy ne maradjanak rejtve
- szimbolikus kifejezésmód: egy-egy jelkép köré szerveződik a szöveg, amelyben sűrítetten jelenik meg a dráma alapproblémája (babaszoba, mókus, pacsirta)
- fő témái: az önmegvalósítás és az élethazugság – azaz mennyi kegyes hazugság szükséges az élet fenntartásához, és mennyi az, ami már tragédiához vezet
- társadalmi és lélektani hitelesség: Nóra, a kor ideális feleségtípusa elfogadja a szerepét, de már az elején nyilvánvaló: harcai vannak a szerepével

A dráma szerkezete

- látszólag klasszikus szabályok, hármasság elve:
- Tér: egy térben, Helmerék nappalijában
- Idő: 3 nap: december 24-26., mely során a valóság új és új rétegei tárulnak fel – jelenlegi és múltbeli események, tehát a múlt idősíkjá fontos
- A cselekmény látszólag egy szálon fut – a fő konfliktus Nóra küzdelme azért, hogy férjével továbbra is az eddigi élethazugságban élhessen „boldog” életet. Ugyanakkor erre rakódnak a másodlagos szereplők történetei és konfliktusai:

Jellemek

- Nóra a XIX. század tipikus asszonyi életét éli: neveli a gyermekeket, vezeti a háztartást, boldoggá teszi férjét (A múltban nagy áldozatot is hozott a férjéért). Változás áll be az életébe, és ez kiközösíti látszólag stabil identitásából. A lelki folyamat vége, hogy elhagyja férjét, társadalmi szempontból úgy tűnik, a patriarchális társadalmi rend ellen lázad, amely kevés mozgásteret enged a nőknek. Nóra döntése katartikus: Lehetőséget ad mindkettejüknek arra, hogy szembenézzenek eddigi hibáikkal
- Helmer első látásra mintaszerű családfő. A munkáját tisztességgel végzi, szereti a feleségét és a gyermekeit, beosztja a pénzt, azon van, hogy minél jobb pozícióba kerüljön és ki is fejezi a szeretetét. A dráma végére válik nyilvánvalóvá, hogy lelki értelemben kihasználja a szeretteit: Rankot azért „tartja”, hogy ő képviselje az ő világos életében a sötét oldalt. Nórát pedig azért, hogy megmutassa: mennyire erkölcsös, sikeres, mintaszerű férfi, családfő és dolgozó ember is ő. Nórát gyermekként kezeli, (pl. „megtöltja” a mandulás csók fogyasztását). forrás: irodalomóra.hu

Élethazugságok

- Solness nem ismeri be magának, hogy már nem a régi sem mint építész, sem mint férfi
- A vadkacsában az öreg Ekdal a padláson rendezi be az erdőt, amelyben vadkacsára vadászgat – e pótcselekvés segítségével nem gondol élete nyomorúságára

Élethazugságok a Nórában

- Rank doktor élethazugsága, hogy apja kicsapongó életmódja miatt lett beteg és meg fog halni, ugyanakkor szerelmes Nórába
- Lindéné, Krisztina élethazugságoktól mentes élete megoldódik, kompromisszumkész
- Krogstas ügyvéd élethazugsága, hogy mindig mások a felelősek lecsúszásáért, amikor elismeri hibáit, bűneit és megalkuszik, élete jobbra fordulhat
- Nóra tudja, mennyire erkölcsös a férje, mégis hamisít, egyszerűen nem hajlandó felfedni titkát férje előtt, inkább elköltözik. Kis dolgokban is ott a hazugság: titokban eszik édességet
- Helmer: „El kell tussolni az ügyet, minden áron. – Ami pedig minket illet, téged meg engem, úgy kell élnünk, mintha semmi sem történt volna. Fenn kell tartanunk a látszatot, persze csak a világ szemében. Tehát itt maradsz, ez magától értetődik. De a gyerekeket nem nevelheted, ezt nem bízhatom rád”

A vadkacsa Relling doktora szerint szükség van hazugságokra, hogy az ember elviselje az életet

- A vadkacsa több értelmezés szerint szimbolista dráma, a vadkacsa a hazugságokban élő ember szimbóluma is lehet, s ahogy a műben meg is fogalmazódik, ha beleakad a hínárba (a hazugságokba) csak egyre jobban belegabalyodik
- az élethazugság célja, hogy tökéletesen megfeleljük a társadalmi normáknak vagy azoknak az értékrendszereknek, amelyek körülvesznek
- az érzelmek borítják fel valamennyi drámában az élethazugságok jól felépített rendszerét
- Solness – magány, frusztráció
- A vadkacsa – irigység, félelem
- Nóra – szerelemföltés, félelem
- A másik hibáinak elfogadása, az igaz érzelmek feltárása megoldás lehet – Krisztina példája

Öteletek a befejezéshez

- Van-e jó választási lehetőség Nóra előtt?
- Egyedi-e a sorsa, vagy a korról (esetleg a mai társadalomról) beszél ez a mű?
- Elítélhető-e Nóra döntése miatt, hogy otthagya a családját?
- Bűnös-e Nóra, hogy váltót hamisított? Bűnös lett volna-e akkor, ha nem teszi meg férje gyógyulása érdekében?
- Valóban szüksége van-e az embereknek hazugságokra a boldogsághoz?
- Pontosan mi az, ami elválasztja egymástól Krisztina boldogságát és Nóra boldogtalanságát?
- Lehetséges, hogy Nóra tragédiája szenvedélyében, dühében rejlik és csak meg kellett volna tanulnia kezelni érzéseit?

Motívumok, szimbólumok**Babaszoba:**

- a világ, amelyben Nóra él, olyan, mint egy babaszoba: nem valóságos, el van zárva a valódi világtól, nem érheti a benne élőket semmi rossz (mókus, pacsirta)
- de: a baba (Nóra) játékszer, úgy kell élnie, ahogy játszik vele az, akié, nincs önálló élete
- a női sors a realizmus korában kezd érdekessé válni az irodalom számára (pl. Flaubert: *Bovaryné*, Tolsztoj: *Anna Karenina*)

Tarantella:

- olasz tánc, amit évekkal ezelőtt tanult Nóra Itáliában. Amikor eltáncolja Helmer és a doktor előtt, olyan féktelen szenvedéllyel teszi, hogy a két férfi meghökken.
- zaklatottság, szenvedély, önálló mozgás (Helmer még ebben is szabályozni próbálja), improvizáció

Karácsony:

- a szeretet és a család ünnepe, Jézus születése, a legfontosabb keresztény ünnep
- jelképes, hogy éppen ekkor hullik szét a család: a boldog készülődés családi tragédiába csap át
- a boldogság csak akkor van ott az ünnepekben is, ha tiszta érzelmek, őszinte elfogadás társul hozzá és nem élethazugságok, látszatok, klisék

Dániel Anna tanulmányának további gondolatai:

- Ibsen – megosztó vélemények a kortársak között (köznap emberek sorsábrázolása – önáltatás, lázadás, célok, céltalanság ↔ mások ellenzik)
- Bernard Shaw Shakespeare-nél is többre tartotta – továbbfejleszti dramaturgiai vívmányait
- szabadság és szükségszerűség között vergődő alakok, a groteszk tragédiák
- „Írni annyit jelent, mint törvényt ülni saját lelkünk felett” – Ibsen
- Bernard Shaw → a dráma történetének új szakasza – az estélyről hazatérő Nóra leveti jelmezét, és azt mondja férjének: "Ülj ide, Thowald, sokat kell beszélünk egymással."
- előkészítés, bonyodalom, megoldás hagyományos szerkezete helyett → a probléma megvitatása
- világnézetek összecsapása – a házasságot nem szerelmi bonyodalom, hanem az erkölcsi szemlélet, a világkép különbözősége szakítja szét
- újszerű drámai konfliktus: Helmer, a férj középosztálybeli tucatáru, szériában készült elvekkal, érzésekkel és gondolatokkal, Nóra pedig ember
- konfliktusra a közönség is rögtön felfigyelt, hosszú, szenvedélyes viták folynak arról, hogy Nórának van-e joga vagy nincs otthagyni családját → gyerekeitől is elszakad
- Angliában megírták a dráma elrettentő folytatását. Nóra fia váltót hamisít, s ez is a lecsúszott Krogstad kezébe kerül, Helmer Torwald iszákos lánya öngyilkos
- Székely Júlia színműve: Nóra lányai (30-as évek)
- feminista mozgalom: a babaház lakója nekivág az életnek
- Ibsen szociológiai munkákat tanulmányozott a nőkérdésről, ismerte Stuart Mill, Camilla Collett írásait